kotarpiams būdingų buitinės keramikos radinių, kaldintas kirvis. Giliau, iki projektinio 3,3 m gylio, slūgsojo ankstyviausias durpingas juodžemio sluoksnis, datuojamas XVI a. Jame aptikta daug odos atraižų, pavienių pilkos molio masės buitinės keramikos fragmentų. Tai buvusi pelkėta vieta, vėlyvesniais amžiais užpilta ir nusausinta. Perkasos ŠV kampe pasiekus projektinį 3,3 m gylį ir siekiant sutvirtinti gretimą sieną bei stogo konstrukcijas, suformuotas 2 m ilgio, 1,8 m pločio įgilinimas, skirtas montuoti apsauginei kolonai. Nuo projektinio gylio jis įgilintas papildomus 1,7 m. Nustatyta, kad šioje perkasos pusėje XIX–XX a. laikotarpiu suardyti sluoksniai tęsėsi iki bendro 3,9 m gylio, po jais tirtas 30–40 cm storio XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis, o įžemis – geltonas smėlis – pasiektas nuo 4,3 m gylio.

Bazilijonų St. 12

In 2017, four trenches (a total of 172.8 m^2) were excavated on the plot at Bazilijonų St. 12, Vilnius. The investigation at the trench site was made down to a depth of 3–3.3 m (but 3.6 m^2 were excavated down to a depth of 5 m); natural soil was only reached at a depth of 4.3 m in the deeper part of trench 4. During the investigation, only 19th–20th-century layers were mostly recorded in the trenches and finds characteristic of this period were discovered (Fig. 3). The earliest layers were found from a depth of 2.4–2.5 m in trench 4 in the NE part of the plot and date to the 16th–17th centuries. An 18th-century stamp depicting the Vytis and a small bas-relief medal (Fig. 1) should be distinguished among the discovered finds. In addition, fragments of the Vilnius City defensive wall were unearthed in trenches 2 and 3 (Figs. 2, 4).

Agnė Vaitkuvienė,
Monika Žemantauskaitė,
Olegas Fediajevas

Lukiškių aikštės tyrimai 2016 ir 2017 m.

2016 ir 2017 m. pratęsti 2015 m. Lukiškių aikštėje (UK 10371) Vilniuje pradėti archeologiniai tyrimai. Istoriniai duomenys apie aikštę ir ankstesnių tyrimų apžvalga pateikta tų metų ataskaitoje ir straipsnyje (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 367–371). Ankstesnių metų kasinėjimai parodė, kad aikštės P ir centrinėje dalyse kultūrinis sluoksnis sunaikintas ar stipriai apardytas. Todėl 2016 m. tyrimų (A. Vaitkuvienė) projekte numatyta detaliai tirti jos Š dalį (1 pav.), o likusioje teritorijoje atlikti žvalgymus žemės darbų vietose. 2016 m. detaliųjų tyrimų metu iškastos 24 įvairaus dydžio perkasos ir 2 šurfai, bendrai iki įžemio ar projektinio gylio ištirtas 461 m^2 dydžio plotas. Žvalgymai 2016 m. atlikti daugiau nei 8 tūkst. m^2 dydžio teritorijoje.

Tyrimai pradėti būsimos lietaus nuotekynės vietoje, kur į V nuo centrinio tako tirtos 5 10x1 m dydžio perkasos 8–12 (numeracija tęstinė nuo 1992 m. tyrimų), o į R nuo jo – 4 10x2 m dydžio perkasos 13–16 (2 pav.). Tyrimų plotuose fiksuotas XX a. perkastas gruntas su 10–20 cm storio tamsaus grunto archeologinio sluoksnio likučiais ir pavieniais XVI–XIX a. radiniais. Stambaus žvyro ar smėlio įžemis pasiektas 0,8–1 m, duobėse – 1,8 m gylyje. Vėliau tyrimai atlikti suprojektuotos lietaus nuotekynės atšakos iki Vasario 16-osios gatvės vietoje. Čia tirta 27x2 m dydžio perkasa 17 ir 2x6 m dydžio perkasa 18. Tyrimų plote 17 pasiekus 1,3–1,4 m gylį, 14 m atkarpoje atidengta betoniniais blokais uždengta šiluminė trasa, šioje vietoje toponuotraukoje nepažymėta. Liku-

1 pav. I – Lukiškių aikštė su pažymėtomis 1992–2016 m. tyrimų vietomis; II – aikštės Š dalies eksplikacija su 2016 m. tyrimų vietomis. 1 – 2016 m. ištirta perkasa ir jos numeris; 2 – 2016 m. ištirtas šurfas ir jo numeris; 3 – 2016 m. žvalgymų sektoriai; 4 – kryžiaus formos pastato pamatų hipotetinė vieta (variantas 1); 5 – kryžiaus formos pastato pamatų hipotetinė vieta (variantas 2); 6 – atidengti kryžiaus formos pastato pamatų fragmentai; 7 – 2015 m. tyrimų plotai; 8 – 2004 m. tyrimų plotai; 9 – 1992 m. tyrimų plotai. O. Fediajevo brėž.

Fig. 1. I – Lukiškės Square with the 1992–2016 investigation sites marked; II – an excerpt with the N part of the square showing the 2016 investigation sites. 1 – 2016 trenches and their numbers; 2 – 2016 test pits and their numbers; 3 – 2016 surveyed sectors; 4 – hypothetical location of the cruciform building foundation (variant 1); 5 – hypothetical location of the cruciform building foundation (variant 2); 6 – unearthed fragments of the cruciform building foundation; 7 – 2015 investigation areas; 8 – 2004 investigation areas; 9 – 1992 investigation areas.

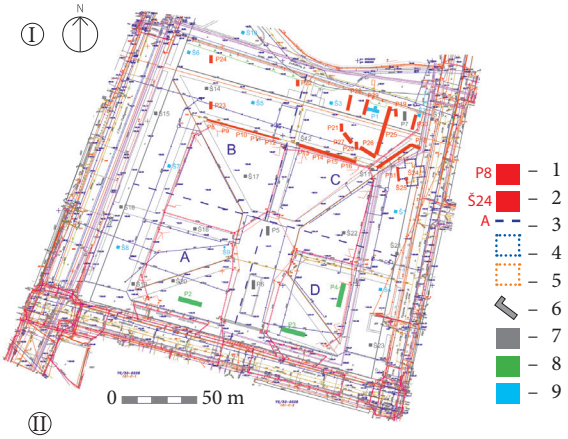

sioje atkarpoje ir perkasoje 18 fiksuotas 20–30 cm storio tamsaus grunto kultūrinis sluoksnis, susidaręs turgavietės gyvavimo XIX–XX a. laikotarpiu. Po juo buvo kasamas mažai intensyvus daugelyje vietų permaišytas pilkšvo žvyro kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XIX a. radiniais. Kaip ir tikėtasi, čia aptiktas su bažnyčia ir vienuolynu bei kapinėmis susijęs archeologinis sluoksnis. Nesuardytų kapų nerasta. Dviejose vietose suardyti skeletai buvo perlaidoti. Šios didesnės kaulų koncentracijos įvardytos kapais 1–2. Įkapių šalia šių kaulų nebuvo. Tačiau kapinių buvimo faktą patvirtina būdingi joms radiniai, surinkti netoliese – monetos, kryželis, rožančiaus karoliukai ir t. t. Smėlio–žvyro įžemis šiose perkasose pasiektas 1,2–1,4 m, duobėse – 2,2 m gylyje. Suprojektuotų takų vietose ištirtos 6 žvalgomojo pobūdžio perkasos – 5 5x2 m (perkasos 19–21, 23–24) ir viena 4x2 m dydžio (perkasa 22). Perkasos 22–24 kastos į V nuo centrinio tako. Jose nerasta jokių archeologijai vertingų radinių ir objektų. Šiuose 3 tyrimų plotuose surinkti radiniai datuoti XIX–XX a. Kitoks vaizdas buvo tyrimų plotuose į R nuo centrinio tako. Perkasoje 19 fiksuotas neintensyvus kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais, daugiausia rasta to laikotarpio monetų. Taip pat šiame tyrimų plote aptikti keli pavieniai žmonių kaulai. Įžemis pasiektas 1,8–2,2 m gylyje. Perkasoje 20, 70–80 cm gylyje atidengtas smulkių akmenų

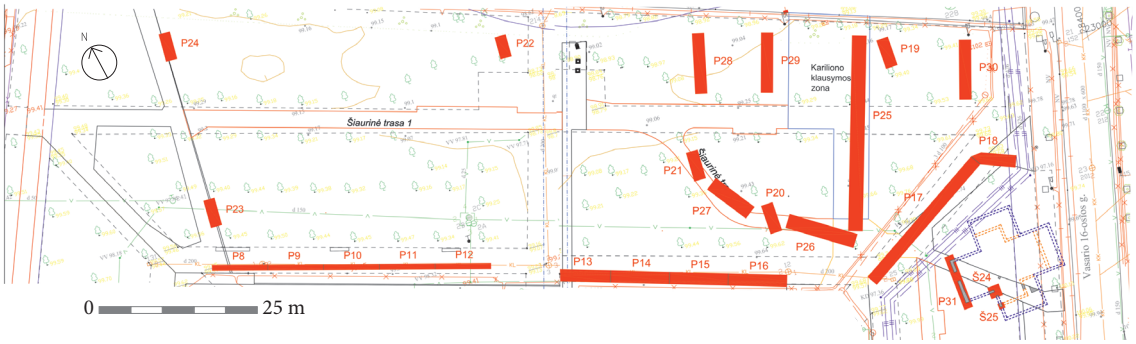

2 pav. Perkasos 8–16 tyrimų eigoje iš R. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 2. Trenches 8–16 during the investigation, as seen from the E.

3 pav. Kelio fragmentas ties perkasomis 20–27 iš ŠV. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 3. A road fragment beside trenches 20–27, as seen from the NW.

grindinio fragmentas. Nuspręsta jo neardyti, nes šioje vietoje būsimajam takui įrengti užteko pasiekto gylio. Šalia grindinio fiksuotas neintensyvus kultūrinis sluoksnis. Perkasoje 21, 80 cm gylyje atidengtas pilko žvyringo grunto su pavieniais stambesniais akmenimis sluoksnis – buvusio grindinio liekanos. Po juo kastas mažai maišytas gruntas be radinių. Įžemis abiejose perkasose pasiektas 1–1,4 m gylyje. Kitos 3 perkasos (25–27) būsimųjų takų vietose aikštės ŠR dalyje tirtos iki projektinio 80 cm gylio. Jos, kaip ir takai, 2,4 m pločio. Perkasose 25 (33x2,4 m dydžio) ir 26 (12x2,4 m dydžio) po atvežtiniu augaliniu sluoksniu fiksuotas mažai intensyvus kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais ir pavieniais žmonių kaulais. Perkasos 26 Š dalyje 60–80 cm gylyje atidengta kalkių sankaupa, galbūt likusi nuo bažnyčios ir vienuolyno statybos laikų. Perkasoje 27 (8x2,4 m dydžio), 70–80 cm gylyje fiksuoti smulkių akmenų grindinio fragmentai. Atkarpoje tarp

4 pav. G. M. Fiurstenhofo 1737 m. Vilniaus miesto plano eksplikacija su pažymėtais keliais ir kryžiaus formos pastatu dabartinės aikštės vietoje: 1 – Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia ir vienuolynas; 2 – plane pažymėtas kryžiaus formos pastatas; 3 – kelias į totorių gyvenvietę; 4 – 2016 m. tyrimų vieta.

Fig. 4. An excerpt from G. M. von Fürstenhoff's 1737 plan of the city of Vilnius with the roads and the cruciform building marked at the site of present-day square: 1 – Church of the Apostles Philip and Jacob; 2 – the cruciform building marked in the plan; 3 – the road to the Tartar settlement; 4 – 2016 investigation site.

perkasų 20–27 atkastos to paties grindinio liekanos (3 pav.). Kelias 1,8 m pločio, grįstas smulkiais iki 10 cm skersmens rieduliais, iš kraštų „įrėmintas" kiek stambesnių akmenų eilėmis. 1737 m. Vilniaus miesto plano eksplikacijoje (4 pav.) matoma Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia, į P nuo kurios parodyti keliai, vedantys į totorių gyvenvietę. Matyt, viena iš to kelio atšakų ir atkasta. Galiausiai ištirtos dar 3 10x2 m dydžio žvalgomosios perkasos 28–30. Jose po atvežtiniu gruntu fiksuotas 50–80 cm storio (duobėse iki 1,7 m storio) neintensyvus kultūrinis sluoksnis, susidaręs XVII–XVIII a. ir susijęs su bažnyčia ir vienuolynu.

Vykstant detaliesiems tyrimams žvalgyta visos aikštės teritorijoje komunalinių trasų klojimo ir takų įrengimo vietose. Mechanizuotai nuimant gruntą buvo stebima, fotografuojama, fiksuojami tranšėjų sienelių pjūviai, iškastas gruntas ir tranšėjos dugnas tikrintas metalo ieškikliais. Daugiausia su detektoriais dirbo MINK nariai, talkinę archeologams. Žvalgant aikštės PV dalyje, beveik 3 m gylyje aptiktas suardytas kapas 3 (5 pav.). Dalis mirusiojo kaulų gulėjo anatomine tvarka, dalis padrikai. Jokių įkapių prie palaikų nerasta, todėl jo datavimas nenustatytas. Padaryta prielaida, kad čia buvo užkasta XIX–XX a. kriminalinio nusikaltimo auka, o toks didelis gylis turėjo paslėpti nusi-

5 pav. Apardytas kapas 3, aptiktas beveik 3 m gylyje aikštės PV kampe iš R. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 5. Disturbed burial 3, which was discovered at a depth of almost 3 m in the square's SW corner, as seen from the E.

6 pav. Kryžiaus formos pastato pamatai perkasoje 31 iš Š. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 6. The cruciform building foundation in trench 31, as seen from the N.

kaltimo pėdsakus. Kasant tranšėją vandentiekio įvadui, aikštės ŠR kampe atkasti plytų mūro pamatų fragmentai. Siekiant juos visiškai atidengti, buvo tiriama perkasa 31. Ji plėsta, kol buvo atidengti mūro galai (6 pav.). Pasak architekto eksperto Roberto Zilinsko, atlikusio pirminę konstrukcijos apžiūrą, mūryta iš panašių plytų su braukomis kaip ir greta esančio dominikonų vienuolyno pamatai, surišta panašiu kalkiniu skiediniu. Todėl, eksperto nuomone, mūras datuojamas XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia. Šią prielaidą patvirtino ir to paties laikotarpio radiniai, aptikti prie pamatų. Pastatas buvo medinis, nes mūriniam statiniui aptiktieji vienos skersinės plytos pločio pamatai turėjo būti per silpni. Minėtame 1737 m. Vilniaus miesto plane matoma Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia, netoli kurios pažymėtas kryžiaus formos pastatas. Statinys užfiksuotas XIX a. II pusės – XX a. pradžios fotonuotraukose. Norint patikrinti prielaidą, kad atkasti pamatai priklausė šaltiniuose pavaizduotam kryžiaus plano formos pastatui, spėjamų kampų vietose matuoti du šurfai (24–25), kuriuose mūro tęsiniai buvo atidengti. Kiti pamatų fragmentai atkasti nuėmus gruntą būsimojo tako vietose arčiau Vasario 16-osios gatvės. Sujungus atidengtas konstrukcijas gavosi du hipotetiniai buvusio kryžiaus formos pastato pamatų variantai (1 pav.). Manoma, kad šis medinis statinys atsirado XVIII a. pradžioje. Jame galėjo būti koplyčia ar špitolė, galbūt su valgykla benamiams. XIX a. pastate galėjo būti įrengta turgaus arbatinė. Ar jis buvo nugriautas, ar sudegė, neaišku. 1938 m. Lukiškių aikštės nuotraukose pastato jau nėra. Greičiausiai jis išnyko per I Pasaulinį karą ar netrukus po jo.

Iš tyrimų metu aptiktųjų registruoti 467 radiniai: 50 ypačiųjų, 201 moneta, 47 plombos, 40 sagų, 13 vinių, 32 šaudmenys ir ginklai, 56 buitinės keramikos indų fragmentai, 17 plokštinių koklių, 11 stiklinių indų šukių. Radinius galima suskirstyti į 3 pagrindines grupes. Pirmoji susijusi su turgavietės veikla XIX–XX a. pradžioje. Šiam laikotarpiui priskirtina apie 15 % monetų, dauguma plombų ir sagų, dalis šaudmenų, taip pat dalis ypačiųjų radinių – papuošalai, aprangos detalės, antpirščiai, dur-

7 pav. Radiniai: 1 – firchenas (ketvirtis), Kryžiuočių ordinas, Vinrichas fon Kniprodė, apie 1364–1379 m.; 2 – dvidenaris, LDK, Žygimantas Augustas (1544–1572), 1570 m.; 3 – šeštokas, ATR, Jonas Kazimieras Vaza (1648–1688), 1662 m.; 4 – tridenaris, Lenkija, Lobženica, Žygimantas III Vaza (1587–1632), 1624 m.; 5, 6 – dvidenaris, LDK, Žygimantas III Vaza, 1620, 1621 m.; 7 – erė, Švedija, Karolis XII (1697–1718), 1708 m.; 8 – grivenikas, Rusija, Jekaterina II (1762–1796), 1769 m.; 9 – 1/12 talerio, Prūsija, Frydrichas II (1740–1786), 1766 m.; 10 – šilingų gamybos atliekos, bilonas, XVII a.; 11 – muitinės plomba, Prūsija, XVIII a. II pusė; 12 – plomba, Rusija, Supraslio audeklų fabrikas, XIX a.; 13 – antspaudas, XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia; 14 – lanko strėlės įtveriamasis antgalis, XV–XVI a.; 15 – arbaleto strėlės įtveriamasis antgalis, XIV–XV a. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 7. Finds: 1 – Vierchen, Teutonic Knights, Winrich von Kniprode, c. 1364–1379 m.; 2 – twopence, GDL, Sigismund August (1544–1572), 1570; 3 – sixgroat, Commonwealth of the Two Nations, John II Casimir Vasa (1648–1688), 1662; 4 – threepence, Poland, Łobżenica, Sigismund III Vasa (1587–1632), 1624; 5, 6 – twopence, GDL, Sigismund III Vasa, 1620, 1621; 7 – öre, Sweden, Charles XII (1697–1718), 1708; 8 – grivna, Russia, Catherine II (1762–1796), 1769; 9 – 1/12 thaler, Prussia, Frederick II (1740–1786), 1766; 10 – shilling production waste, billon, 17th century; 11 – customs seal, Prussia, second half of the 18th century; 12 – seal, Russia, Supraśl Fabric Factory (now in Poland), 19th century; 13 – seal, late 18th–early 19th century; 14 – tanged arrowhead, 15th–16th century; 15 – crossbow bolt head, 14th–15th century.

klas. Prie retesnių galima priskirti XIX a. Rusijos Supraslio audinių fabriko plombą (7:12 pav.) ir XVIII–XIX a. antspaudą su įnicialais „M“ ir „S“ (7:13 pav.). Šios grupės radiniai beveik tolygiai buvo aptinkami visos dabartinės aikštės teritorijoje, gal kiek mažiau jos Š dalyje. Antrosios grupės radiniai datuoti XVII–XVIII a. ir sietini su bažnyčia, prie jos veikusiu turgumi bei buvusiomis benamių kapinėmis. Daugiausia šių radinių aptikta aikštės ŠR kampe. Visų pirma tai didžioji monetų dalis. Kaip įprasta, daugiausia rasta varinių Jono Kazimiero (1648–1668) bei biloninių Rygos šilingų. Tačiau nemažai rasta ir kitų nominalų, iš kurių galima išskirti 1662 m. šeštoką (7:3 pav.), Žygimanto III Vazos (1587–1632) 1620–1621 m. kaldintus dvidenarius (7:5–6 pav.), 1624 m. 3 denarus (7:4 pav.), 1708 m. Karolio XII (1697–1718) erę (7:7 pav.), Jekaterinos II (1762–1796) 1769 m. griveniką (7:8 pav.), Frydricho II (1740–1786) 1/12 talerio (7:9 pav.), nukaltą 1766 m. Išskirtiniu radiniu galima laikyti biloninių XVII a. šilingų gamybos atliekas su įrašu „solid“ vienoje iš atraižėlių (7:10 pav.). Šiai grupei priklausytų ir mažesnė plombų dalis, išskirtine tarp kurių galėtų būti laikoma XVIII a. II pusės Prūsijos muitinės plomba (7:11 pav.). Apie XVII–XVIII a. susirėmimus dabartinės aikštės teritorijoje galima būtų spręsti pagal to laikotarpio šaunamųjų ginklų kulkas – šratus. Keli radiniai – kaulinės plokštelės su išgręžtomis skylutėmis bei kaulai su specifinio pjovimo žymėmis – patvirtino K. Katalyno 2004 m. padarytą prielaidą, kad aikštės ŠR kampe buvo kauladirbio dirbtuvė (*LIIR*, f. 1, b. 4345). Galiausiai šiai radinių grupei priskirtina per 10 ypačiųjų radinių – sagtys, žiedai, pypkė, pentinas, raktai, kryželiai – ir beveik visa masinė medžiaga (išskyrus sagas) – buitinės keramikos ir stiklo indų šukės, plokštinių koklių fragmentai, kaltinės vinys. Trečiosios grupės radiniai į dabartinės aikštės teritoriją pateko iki XVII a. pastatant bažnyčią, laikytini atsitiktiniais. Prie jų priskirti du geležiniai antgaliai, XV–XVI a.

8 pav. Situacijos planas: 1 – 2017 m. tirti šurfai ir jų numeriai. O. Fediajevo brėž.

Fig. 8. Situation plan: 1 – 2017 test pits and their numbers.

9 pav. Kapas 4 šurfe 13. O. Fediajevo nuotr.
Fig. 9. Burial 4 in test pit 13.

10 pav. Kelio griovys šurfe 28. O. Fediajevo nuotr.
Fig. 10. The road ditch in test pit 28.

lanko strėlės ir XIV–XV a. arbaleto strėlės (7:14, 15 pav.) bei dvi monetos – apie 1364–1379 m. (Vinrichas von Kniprodė) Kryžiuočių ordino kaldintas firchenas (7:1 pav.) ir Žygimanto Augusto (1544–1572) dvidenaris (7:2 pav.).

2017 m. atlikti žvalgomieji tyrimai (M. Žemantauskaitė) sodinamų medžių vietose aikštės Š dalyje, kur, remiantis 1992 ir 2016 m. tyrimų medžiaga, fiksuotas archeologijai vertingas kultūrinis sluoksnis (8 pav.). Žvalgymai vykdyti Š, R ir V dalyse kasamų duobių medžiams sodinti ir komunikacijų įrengimo vietose. Iš viso 2017 m. žvalgomųjų tyrimų metu iškasti 77 šurfai (1,5x1 m ir 1,5x1,5 m dydžio), bendrai ištirtas 172,5 m^2 dydžio plotas. Žvalgyta apie 500 m^2 dydžio teritorija.

23 šurfai (1–14, 60, 61, 63–69) pateko į buvusį skverelį už aikštės ribų tarp Lukiškių gatvės atšakų. Čia keliuose šurfuose po atveztiniu augaliniu gruntu fiksuotas neintensyvus iki 30 cm storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais XIX–XX a. radiniais. Daugumoje tyrimų plotų jo iš viso nebuvo, keliuose šurfuose fiksuoti vėlyvi perkasimai. Šurfe 13 aptiktas nesuardytas *kapas 4* (numeracija tęstinė – 2016 m. aptikti 3 kapai). 70–80 cm gylyje atidengtas mirusysis palaidotas aukštielninkas, galva į V (9 pav.). Jo dešinė ranka sulenkta ant krūtinės, kairė tiesi, priglausta prie šono. Skeletas 1,6 m ilgio. Kaulų būklė prasta, trupantys, tačiau išlikę beveik visi. Laidota be karsto – nerasta nei būdingų suirusios medienos žymių, nei karsto vinių. Prie palaikų nebuvo jokių įkapių. Atlikus antropologinius tyrimus nustatyta, kad skeletas 20–25 m. amžiaus moters, kuri sirgo mažakraujyste, abiejų blauzdikaulių periostitu, turėjo šlaunikaulio diafizės deformaciją. Šių duomenų visuma leidžia padaryti prielaidą, kad ji galėjo būti viena iš benamių, kuriuos pagal istorinius duomenis XVII a. laidojo šalia Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios. Daugiau išlikusių kapų nerasta, aptikti tik pavieniai žmonių kaulai kituose tyrimų plotuose.

Aikštės ŠV kampe iškasti 8 šurfai (15–21, 72). Juose po augaliniu gruntu buvęs kultūrinis sluoksnis kiek storesnis, keliuose tyrimų plotuose fiksuoti formuojant aikštę vykę grunto perkasimai ir sustumdymai (šurfe 15 – iki 1,7 m gylio). Šių šurfų kultūriniame sluoksnyje jau buvo ankstyvesnių, XVII–XX a. radinių – monetų, plombų, sagų, keramikos bei koklių fragmentų. Vidurinėje tyrinėtos teritorijos

dalyje iškasti 34 šurfai (22–33, 45–59, 71, 73–77). Absoliučioje daugumoje tyrimų plotų fiksuotas įrengiant aikštę perkastas ar sustumtas gruntas, šis sluoksnio buvo nuo 30 cm iki 2,6 m storio. Tik 7 šurfuose po supiltiniu augaliniu gruntu tirtas nepažeistas nuo 20 iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XX a. radiniais. Aikštės ŠR kampe iškasti 4 šurfai (34, 35, 62, 70). Tik viename iš jų fiksuotas nepažeistas iki 30 cm storio kultūrinis sluoksnis. Likusiuose gruntas buvo permaišytas nuo 1,3 iki 1,7 m gylio. Galiausiai medžių eilės vietoje greta Vasario 16-osios gatvės, aikštės ŠR dalyje iškasti dar 9 šurfai (36–44). Juose fiksuotas nuo 1,3 m iki 1,9 m storio perkastas kultūrinis sluoksnis su pavieniais radiniais.

4 šurfuose (28, 29, 34, 48), tirtuose aikštės ŠR dalyje, atkastos buvusio kelio, vedusio iš Vilniaus miesto į totorių gyvenvietę Lukiškėse prie Neries vingio, atkarpos. Kelias pažymėtas 1737 m. Vilniaus miesto plane. Grįsto smulkiais akmenimis kelio atkarpų aptikta ir 2016 m. tyrimų metu. Jis datuotas XVII a. pabaiga. Tam tikrose kelio atkarpose šalia jo buvo įrengti latakai, vienas iš jų atidengtas šurfuose 28 (10 pav.) ir 29. Šiuose tyrimų plotuose pasiūlyta grįstos konstrukcijos neardyti, sodinamus medžius perkelti į kitą vietą. Užsakovams sutikus, šie šurfai užpilti. Likusiuose dviejuose plotuose, kur atidengti tik patys kelio kraštai, medžiai pasodinti nesuardant grindinio. Šurfe 38 atkastas pamatų, mūrytų iš plytų ir kalkių skiedinio, kraštas. Statinys netrukdė pasodinti medį, todėl tyrimai šioje vietoje neplėsti.

Kartu atlikti žvalgymai aikštės R ir V dalyse, sodinamų medžių vietose, tikrinant metalo ieškikliais iškastą gruntą. Vizualiai ir metalo ieškikliais žvalgytos elektros kabeliams bei laistymo sistemai įrengti iškastos tranšėjos. Taip pat metalo ieškikliais tikrintas vejų vietose paskleistas gruntas, iškastas 2016 m. ir saugotas krūvose. Tyrimų metu surinkti keli šimtai radinių. Daugiausia rasta XX a. monetų, gan daug šovinių tūtelių ir kulkų, dauguma kurių panaudota II Pasaulinio karo metu. Taip pat aptikta ir nesprogusi šio laikotarpio TSRS gamybos mina, dėl kurios teko kviesti specialiąsias tarnybas. Registruota 260 radinių, datuotų XVII–XX a. Iš jų ypatiesiems priskirta vos 11, išskirtinių tarp jų nebuvo. Tai 3 žiedai, vienas kurių vario lydinio juostinis, be ornamentų, datuotas XVII–XVIII a. Du kiti – su stiklo inkrustacijomis, pagaminti XIX–XX a. Taip pat ypatiesiems priskirti 2 vario lydinio XVII–XIX a. antpirščiai, to paties laikotarpio geležinė rakto rankenėlė, 2 sagtys, grandis, XVIII–XIX a. žalvarinis pypkės dangtelis bei vario lydinio diržo galo apkalėlis, galbūt paauksuotas (11 pav.). Didžiausią radinių grupę sudarė monetos ir falsifikatai. Iš viso jai priskirta 200 radinių. Daugiausia surinkta Jono Kazimiero (1648–1668) varinių šilingų ir falsifikatų – 127 monetos (12 pav.). Kitos XVII a. monetos – biloniniai Rygos šilingai, kurių aptikta 11 (4 pav.). Dar 18 monetų kaldinta XVIII a. – tai ATR Augusto III Sakso (1733–1763) valdymo laikotarpio variniai šilingai (4 monetos) ir grašiai (6), Stanislovo Augusto Poniatovskio (1763–1795) variniai grašiai (2); Prūsijos Frydricho II (1740–1786) valdymo laikotarpiu nukalti sidabriniai 3 grašiai (2); Rusijos Petro I (1682–1725) varinė poluška, Jelizavetos (1741–1761) varinės dengos (3). 29 monetos, įtrauktos į sąrašą, kaldintos Rusijos imperijoje nuo XIX a. I pusės iki 1917 m. Pagal nominalus rasta: sidabrinės 5 kapeikos (1 moneta), varinės 3 kapeikos (1), 2 kapeikos (3), 1 kapeika (9), denežkos (5), ½ kapeikos (6), poluškos (3) bei grašis (1). Be to, registruota 15 neidentifikuotų monetų ir žetonus primenančių skardelių, kurių legendos galbūt nudilo. Po 1917 m. kaldintos monetos neinventorintos. Iš tyrimų metu rastų 75 metalinių sagų, absoliu-

11 pav. XVII–XVIII a. monetos: 1 – biloniniai Rygos šilingai, XVII a.; 2 – poluška, Petras I (1682–1725), Rusija; 3 – dengos, 1741, 1744, 1750 m., Jelizaveta (1741–1761), Rusija; 4 – šilingas, Augustas III Saksas (1733–1763), ATR; 5 – 3 grašiai, Frydrichas II (1740–1786), Prūsija; 6 – grašis, Augustas III Saksas (1733–1763), ATR; 7 – grašis, Stanislovas Augustas Poniatovskis (1763–1795), ATR; 8 – dirželio galo apkalas; 9 – švininės plombos, XIX–XX a. pradžia, Rusija, Vakarų Europa. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 11. 17th–18th-century coins: 1 – billon Rīga shillings, 17th century; 2 – polushka, Peter I (1682–1725), Russia; 3 – denga, 1741, 1744, 1750, Elizabeth (1741–1761), Russia; 4 – shilling, Augustus III (1733–1763), Commonwealth of the Two Nations; 5 – threegroat, Frederick II (1740–1786), Prussia; 6 – groat, Augustus III (1733–1763), Commonwealth of the Two Nations; 7 – groat, Stanisław August Poniatowski (1763–1795), Commonwealth of the Two Nations; 8 – belt chape; 9 – lead seal, 19th–early 20th century, Russia, Western Europe.

.

12 pav. Jono Kazimiero (1648–1668) variniai šilingai ir falsifikatai. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 12. John II Casimir (1648–1668) copper shillings and counterfeits.

čią daugumą kurių sudarė dirbiniai lygiais paviršiais ir be įrašų, registruotos 8 sagos su įvairiais vaizduliais, priskirtos XIX–XX a. Taip pat šiuo laikotarpiu datuota 16 registruotų plombų, priklausiusių daugiausia Rusijos imperijos gamykloms ir tarnyboms. Be to, sąrašą papildė 5 XVII–XIX a. muškietų ar šrapnelių šratai, 14 buitinės keramikos šukių, 3 plokštinių koklių ir 3 stiklinių indų fragmentai. Radiniai perduoti LNM.

The 2016–2017 Investigations in Lukiškės Square

In 2016 and 2017, the investigation begun in 2015 continued in Lukiškės Square. In 2016, 24 various-sized trenches and two test pits (a total of 461 m^2) were excavated in its N part (Fig. 1). Over 8000 m^2 were surveyed. A 20th-century mixed cultural layer with isolated finds was recorded in most of the excavated areas (Fig. 2). Destroyed burials (Fig. 5) and isolated human bones were discovered in the NE corner. Another burial, perhaps of a 19th–20th century victim of crime, was found in the SW corner of the square. In all, 467 finds were registered, including 50 small finds, 201 coins, 47 seals (Fig. 7), and 169 bulk finds: household pottery sherds, glass vessel shards, panel stove tile (*Blattkacheln*) fragments, hand-forged nails, and ammunition. The finds were divided into three main groups. The first should be connected with the existence of a 19th–20th-century market place (15% of the coins, the majority of the seals and buttons, some of the ammunition, and some of the small finds: ornaments, clothing elements, thimbles, and a dagger). The second group is connected with the 17th–18th-century church, the potter's field near it, and the church bazaar. The majority of these finds were discovered in the NE corner of the square and include the rest of the coins, almost all of the bulk material except the buttons, the 17th-cen-

tury shilling production waste, a minority of the seals, the registered cartridges, the finds confirming the existence of a bone workshop, and over ten of the small finds: buckles, rings, a pipe, a spur, keys, and crosses. The third group of finds date to the 14th–16th centuries: a 1364–1379 (Winrich von Kniprode) Teutonic Knight Vierchen, a Sigismund August (1544–1572) twopence, arrow heads, and crossbow bolt heads ended up in the territory of the present-day square by chance. In addition, fragments of a road (Fig. 3) and a cruciform building marked in cartographic material from the second half of the 18th century were unearthed during the investigation (Figs. 4, 6).

In 2017, an evaluation was conducted through the excavation of test pits at the sites for planting trees in the N part of the square. A survey was conducted in the N, E, and W parts at the sites of pits dug to plant trees and lay utility lines. In all, 77 test pits (a total of 172.5 m^2) were excavated (Fig. 8). Roughly 500 m^2 were surveyed. The absolute majority of the test pits contained a 30 cm to 2.6 m thick cultural layer of dug up or bulldozed soil; hardly a fifth of the excavated areas had an undisturbed, 20–50 cm thick, poor 17th–20th-century cultural layer. One undisturbed burial of a 20–25 year-old female (Fig. 9) without grave goods or the remains of a coffin was discovered during the investigation. The bone analysis allowed the determination to be made that the woman had been in poor health. It is thought that the discovered burial belonged to one of the 17th-century homeless individuals. Fragments of a paved road (Fig. 10) marked in 18th-century cartographic material were found in four test pits. Several hundred finds, 260 of which were registered, were discovered during the investigation. The 17th–20th-century small finds include three rings, 2 thimbles, a key head, two buckles, a loop, a bowl lid from a pipe, and belt chape (Fig. 11). The biggest find group consisted of coins and counterfeit coins, 200 of which were registered (Fig. 12): 138 minted in the 17th century, 18 in the 18th, 29 from the first half of the 19th century until 1917, and another 15 unidentified coins or coin-like pieces of sheet metal. In addition, eight metal buttons and 16 seals were registered from the 19th–20th centuries, five musket or shrapnel balls from the 17th–19th centuries, 14 sherds of household pottery, 3 panel stove tiles (*Blattkacheln*), and three glass vessel shards.

Agnė Vaitkuvienė,
Olegas Fediajevas

Užupio gatvės 24 tyrimai 2016 m.

Užupis kaip Vilniaus priemiestis pradėjo augti XVI a. pradžioje pastačius pirmuosius tiltus per Vilnią. Čia daugiausia gyveno amatininkai, ypač audėjai, o nuo XIX a. ir smulkūs valdininkai. Planuojamoje tirti aplinkoje istoriniai šaltiniai XVIII a. viduryje mini buvus dvarelį, valdomą Levakovskių ir Balkevičių. XIX a. posesija priklausė stačiatikių seminarijai. 1813 m. plane posesija pavaizduota neužstatyta. 1863 m. sklype pastatytas vieno aukšto namas, sujungtas iš 3 mūrinių ir vienos medinės dalių. 1885 m. pagal architekto Polozovo projektą pristatytas dar vienas vienaukštis mūrinis pastatas. 1901 m. sklype jau stovėjo 3 aukštų mūrinis pastatas, sujungtas su vienaukščiu korpusu. XX a. pradžioje sklypas priklausė grafui S. Zabielai. Pokario metais per posesiją susiformavo praėjimas iš Užupio gatvės Vilnios upės link – dabar tai Jono Meko skersgatvis arba „skersvėjis“, skiriantis sklypą į 2 dalis – R ir V.